

6. De geloofsbelijdenis

De vorige keer stonden wij stil bij de lezingen en bij de psalm die vaak wordt gezongen na de eerste Schriftlezing (de lezing uit het Oude Testament). Nu staan we stil bij de andere liederen die we rond de Schriftlezingen en de preek zingen.

Allereerst iets over dat zingen. Christus' gemeente is een zingende gemeente. Niet alleen omdat we dat leuk vinden, er zit méér achter. Het is de *gemeente* die op deze manier letterlijk het Woord in de mond neemt. In een kerkdienst is het niet alleen de dominee of de voorganger die de liturgie viert. De gemeente is geen toeschouwer van iets wat op een podium gebeurt, maar volop deelnemer aan de liturgie. In het protestantisme ligt de nadruk op de persoonlijke toe-eigening van het heil/geloof. Een zingende gemeente eigent zich het woord toe. Het woord wordt ons niet van bovenaf opgelegd, het ligt op onze *eigen* lippen, we zingen ons het evangelie en het geloof te binnen. Met name de reformator Luther was ervan overtuigd dat er geen beter middel is dan het lied om de gemeente bij de bevrijdende boodschap van het evangelie te betrekken.

Na de tweede lezing, die uit de brieven - met een duur woord: de epistellezing -, wordt in veel gemeenten het zondagslied gezongen. Sinds 1955 is er voor elke zondag een lied uit de rijke muzikale erfenis van de kerk aangegeven. Ook na de verschijning van het *Liedboek voor de Kerken* (1973) en het *Liedboek, bidden en zingen in huis en kerk* (2013) is de kerk blijven vasthouden aan die gewoonte van dat zondagslied. Het zondagslied is gekozen bij de thematiek van de lezingen van verschillende leesroosters en het karakter van de zondag.

Het zondagslied voor de eerste zondag van de advent is daarvan een mooi voorbeeld. Het zondagslied voor deze zondag is lied 433. Dit lied is in de reformatie geschreven als een bewerking van de oude hymne 'Veni Redemptor Gentium' ('Kom Redder van de volkeren'). De oude, sierlijke, gregoriaanse melodie werd tot een eenvoudige melodie gemaakt die door de gemeente gemakkelijk meegezongen kan worden. Het lied is krachtig in al zijn eenvoud. J.S. Bach schreef een prachtige orgelbewerking die in veel kerken vaak op die eerste zondag van advent gespeeld wordt.

In een eerdere bijdrage vertelde ik over de gewoonte om bij de evangelielezing te gaan staan, omdat daarin Christus zelf ons aanspreekt. Ik vertelde dat ik het persoonlijk mooi vind om dat in ieder geval op de grote feestdagen te doen. Meestal wordt de lezing dan ook feestelijk afgesloten met een gezongen lofprijzing (doxologie). Soms hoor je wel eens dat het op deze manier wel heel plechtig en formeel wordt. Ik kan mij daar wel iets bij voorstellen. In onze tijd zijn veel vormen niet meer zo vanzelfsprekend. Bovendien hebben we vaak ook wat moeite met vormen die ons worden voorgeschreven. Aan de andere kant, juist in de liturgie gaat het om iets dat onze alledaagsheid overstijgt. In de liturgie geldt niet dat Nederlandse principe van 'doe maar gewoon, dan doe je al gek genoeg', want in de liturgie gaat het om het geheim van Gods aanwezigheid midden onder ons. God wil ons ontmoeten. Hemel en aarde raken elkaar. Dat mag gevierd worden. We komen daarvoor in beweging, we gaan staan en zingen boven onszelf uit. We gaan staan, omdat we ontzag hebben voor het mysterie van Gods aanwezigheid onder ons.

Credo

Meestal wordt de geloofsbelijdenis na de evangelielezing gezongen of na de preek. Niet iedere zondag wordt het Credo gezongen, al was dat volgens Calvijn en de andere reformatoren in protestantse kerken eigenlijk wel de bedoeling. In de tijd dat er in de Dorpskerk naast de morgendienst ook elke zondag nog een middag- of avonddienst (?) was, kreeg het Credo in de tweede dienst een vaste plaats

(en de wetslezing in de morgendienst). Volgens de oude liturgieën heeft in ieder geval op Witte Donderdag de geloofsbelijdenis geen plaats.

Credo komt van 'ik geloof', zo begint de geloofsbelijdenis in het Latijn. De oudste geloofsbelijdenis is de Apostolische Geloofsbelijdenis (het zgn. Apostolicum). De oervorm van deze geloofsbelijdenis ligt in de doopliturgie, waarbij de voorganger aan de dopeling de doopvragen stelde. De voorganger vraagt: 'Geloof je in God de Vader, de Almachtige, Schepper van de hemel en de aarde?' De dopeling antwoordt: 'Ja, ik geloof in God de Vader, etc.'. Het Apostolicum heeft dus een onderwijzend karakter, gericht op het onderwijs van de catechumenen, die vanouds in de paasnacht belijdenis van hun geloof aflegden en daarna gedoopt werden. Het Apostolicum is rond het jaar 150 na Chr. in Rome ontstaan; de volledige tekst is sinds het begin van de achtste eeuw bekend. Het Apostolicum kent een duidelijke drie-eenheidsstructuur, het is opgebouwd rond de thema's: Vader, Zoon en heilige Geest.

De kerk van het Westen heeft dit Credo vanaf de negende eeuw als belijdenis aanvaard. Een voorbeeld van een gezongen toonzetting is te vinden in het Liedboek bij lied 340b. Dit is - denk ik - in onze gemeente ook de bekendste versie. In het oosters christendom ligt de status van het Apostolicum wat ingewikkelder, omdat het nooit door een oecumenisch concilie is bekrachtigd.

De geloofsbelijdenis van Nicea-Constantinopel (ook wel de geloofsbelijdenis van Nicea genoemd) is een belijdenistekst die op het concilie van Constantinopel (381) is aangenomen. De tekst vindt zijn oorsprong op het concilie van Nicea (325). Keizer Constantijn riep hier het eerste oecumenisch concilie bijeen, waarbij de goddelijkheid van de Zoon het voornaamste agendapunt was. De geloofsbelijdenis van Nicea-Constantinopel heeft een meer hymnisch karakter en is poëtischer: 'God uit God, licht uit licht'. Een voorbeeld uit het Liedboek is 340a.

Het Apostolicum hoort thuis in de doopliturgie en in de getijden. De geloofsbelijdenis van Nicea-Constantinopel past het beste in de zondagmorgendienst waarin de maaltijd van de Heer wordt gevierd. Zowel voor de kerk in het Oosten als voor de kerk in het Westen is deze geloofsbelijdenis onlosmakelijk verbonden met de viering van de eucharistie/het heilig avondmaal. Als gezongen belijdenis vormt het Credo een inleiding op de viering van het avondmaal. Het is eigenlijk het mooist om het Credo tussen het evangelie en de preek te plaatsen. Het gelovig instemmen volgt zo op de evangelielezing en niet op de preek. Anderzijds, het Credo kan natuurlijk juist ook een mooi antwoord zijn op de verkondiging!

Beide geloofsbelijdenissen zijn oerbronnen van ons geloof. Je zou ze kunnen beschouwen als een diepteboring in de geschiedenis, wat niet wegneemt dat sommigen de taal als te leerstellig of als 'zwaar' kunnen ervaren. Voor sommigen is het dan heel behulpzaam om te beseffen dat deze teksten ook poëtische kanten hebben. Het zijn immers teksten die proberen iets van het geheim van God onder woorden te brengen. Soms is het mooi en passend om te proberen een credo in eigen taal en woorden te formuleren, maar wanneer we de *oude* woorden niet meer doorgeven, dan droogt de stroom op. We mogen putten uit een rijke bron.

Prachtig is bijvoorbeeld het Credo dat in ons liedboek als nummer 341 is opgenomen. Dat is de lutherse bewerking van het credo: 'Wir glauben al an einen Gott'. Net als de geloofsbelijdenis van Nicea bestaat het uit drie delen: Vader, Zoon en heilige Geest. De eerste noten vormen de letter 'W', van **Wij** geloven. Toen Luther de mis van het Latijn naar het Duits vertaalde, had hij natuurlijk ook een credo nodig, 'Wir Glauben' is zijn credolied. Hierin valt op dat de geloofsbelijdenis niet zozeer een individuele uitspraak is, geloven is voor Luther met name iets gezamenlijks, iets waarvoor je elkaar ook nodig hebt...!

Lied 342 uit het Liedboek is een meer eigentijdse bewerking van het credo, geschreven in 1937 door Rudolf Alexander Schröder, die net als Bonhoeffer deel uitmaakte van de 'Bekennende Kirche'. Dit was het deel van de Duitse kerk dat zich tijdens het Naziregime niet wilde conformeren aan Hitler, in tegenstelling tot de 'Deutsche Christen'. In de vertaling die André Troost maakte, wordt God niet alleen als Vader, maar ook als Moeder aangesproken. Wie het heel eenvoudig wil houden, zingt lied 344. Een klein credo dat eigenlijk alles omvat. Het Liedboek biedt dus een keur aan mogelijkheden, lees de nummers 340-344 maar eens na!

4
Schaarsbergen, oktober 2023
ds. Theo Pieter de Jong